

Els viatgers a Mallorca durant el segle XIX i principis del XX

GUIA DE RECURSOS
BIBLIOGRÀFICS

BIBLIOTECA DE CORT

INTRODUCCIÓ

Al llarg del segle XIX i bona part del XX, apareixen nombrosos viatgers que, per diferents motius, recorren llocs més o menys llunyans que conserven uns paisatges i uns modes de vida que acaparen la seva curiositat. Molts viatgers escriuen les seves impressions de forma que donen a conèixer al món aquests llocs fins al moment poc visitats. És ben coneguda la repercussió que a Mallorca tingueren els viatgers il·lustrats i romàntics com a via de penetració de les seves idees.

La difusió d'aquestes impressions a través de llibres o articles va permetre descobrir llocs remots i desconeguts. Mallorca es va tornar punt d'atracció d'investigadors, fotògrafs, científics, escriptors, pintors, dibuixants, il·lustradors, etc. Aquesta repercussió convertí l'illa en focus d'atracció mundial, de tal forma que podríem remuntar l'origen de la indústria turística actual als llibres de viatges.

QUÈ PUC TROBAR EN AQUESTA GUIA?

Aquesta guia pretén recopilar el fons divers que sobre llibres de viatges i viatgers dels segles XIX i principis del XX acull la Biblioteca de Cort i altres biblioteques de les Balears. Pretenem divulgar el que sobre aquests viatges varen escriure els viatgers que ens visitaren durant aquells anys, fent menció especial a les descripcions de la ciutat de Palma.

Està dividida en dues parts; la primera és una relació de llibres escrits pels mateixos viatgers; a la segona, s'hi exposa un seguit d'estudis relacionats amb el tema. De cada llibre, es fa menció tant de l'edició més moderna com de l'original. Els llibres disponibles tant a la Biblioteca de Cort com a d'altres biblioteques es poden localitzar al Catàleg bibliogràfic de les Illes Balears (CABIB). Cada llibre disposa d'un enllaç directe al catàleg en línia. En cas que l'obra original estigui digitalitzada, en trobareu també l'enllaç per a consultar-la a text complet.

Llibres de viatgers a Mallorca durant el segle XIX i principis del XX

BERARD, Gerónimo de

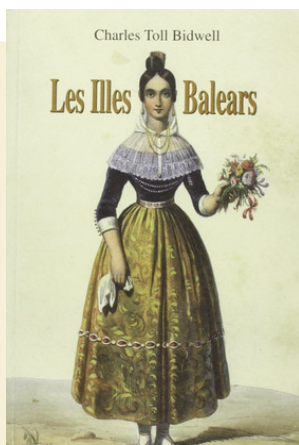
Viaje a las villas de Mallorca: 1789

Ajuntament de Palma, 1983

<http://cabib.uib.es/record=b1324082>

Edició original: Viaje a las villas de Mallorca, 1789

Jeroni de Berard (Palma 1742-1795) estudià Belles Arts i Matemàtiques i fou diputat del Regne de Mallorca. El seu llibre *Viaje a las villas de Mallorca* restà inèdit fins a l'edició de 1983. Documenta com eren els pobles i la ciutat de Mallorca a finals del segle XVIII amb material històric de gran importància.

BIDWELL, Charles Toll

Les Illes Balears

Leonard Muntaner, 1997

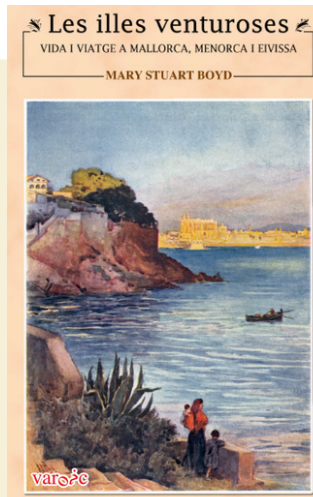
<http://cabib.uib.es/record=b1013052>

Edició original: The Balearic Islands, Londres, Sampson Low, Warton, Searle and Rivington, 1875

Versió digital de la Bodleian Library:

<http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/600040317.pdf>

Més que un llibre de viatges es tracta d'una descripció minuciosa feta des de l'illa per **Charles Toll Bidwell** (1831-1887), el qual va ser cònsol britànic a les Illes Balears des de 1869 fins a 1875. Membre de la Societat Geogràfica de Londres, el seu llibre és una font excel·lent per les interessants descripcions de les Illes i de la vida a la ciutat.

BOYD, Mary Stuart

Les illes venturoses: vida i viatge a Mallorca, Menorca i Eivissa

Palma, Documenta Balear, 2008

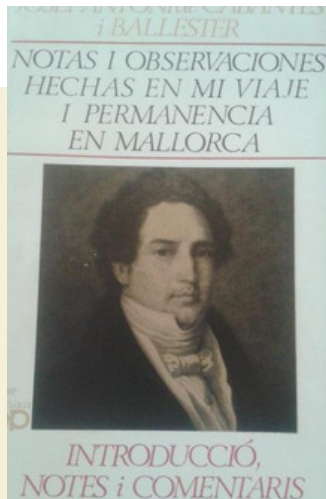
<http://cabib.uib.es/record=b1557648>

Edició original: The fortunate isles: life and travel in Majorca, Minorca and Iviza, London, Methuen & Co., 1911

Versió digital de l'obra a Internet Archive:

<https://archive.org/details/fortunateisleslioooboydiala/page/180>

Mary S. Boyd (Escòcia 1861–1937) va viure durant sis mesos a Mallorca en companyia del seu marit, dibuixant i pintor, i del seu fill. El llibre fou publicat l'any 1911 al Regne Unit i l'any 2008 s'edità en català. Mary Stuart ens conta el seu viatge amb detall i ens resulta fàcil imaginar-nos com era la vida i la gent a Mallorca, com vestien els nostres avantpassats, què menjaven, com es comportaven amb els estranys, com eren els mitjans de transport, etc.

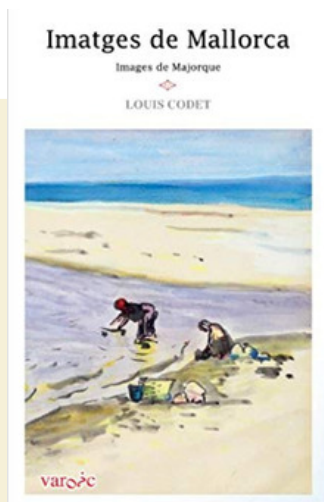
CABANYES I BALLESTER, Josep Antoni de

Notas y observaciones hechas en mi viaje y permanencia en Mallorca

Barcelona, Pòrtic, 1970

<http://cabib.uib.es/record=b1290116>

El 1836 **Josep Antoni de Cabanyes** (1797–1852) va arribar a Mallorca, probablement a causa de la situació política a Catalunya, on romangué entre l'any 1837 i 1839. Els seus apunts manuscrits no foren descoberts fins als anys seixanta del segle XX i es publicaren l'any 1970. Va fer descripcions minucioses dels costums mallorquins i de Palma, i hi destaquen les indicacions del mode constructiu de les cases.

CODET, Louis

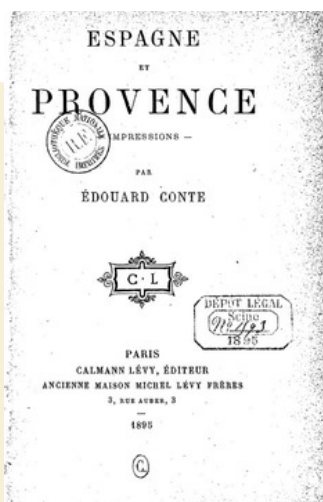
Imatges de Mallorca

Palma, Documenta Balear, 2009

<http://cabib.uib.es/record=b1589067>

Edició original: «*Images de Majorque*» extrait du *Bulletin Trimestrel de la Section du Canigou du Club Alpin Français*, 1912, i *Images de Majorque*, París, 1925

Louis Codet (Perpinyà 1876–Le Havre 1914), artista. El 1911 va viatjar a Mallorca i va escriure les seves impressions acompanyades d'il·lustracions a la revista *Bulletin Trimestrel de la Section du Canigou du Club Alpin Français*. És un itinerari amb una visió poètica acompanyat de fotografies. Hi descriu molt breument la ciutat. Defineix les cases senyorials com a hotels i els patis com a vergers o oasis dins la ciutat. Palma li sembla “mig patrícia, mig provinciana”. El que més l'impresiona és el mercat, que plasmà en dues poesies: "El mercat de Palma" i “Catalina”.

CONTE, Édouard

Espagne et Provence. Impressions

París, Calmann, Lévy. 1895

Versió digital a Biblioteca Virtual del Patrimoni Bibliogràfic:

http://bvpb.mcu.es/es/catalogo_imagenes/grupo.cmd?path=12293

Édouard Conte (Perpinyà 1862–1944), periodista francès, viatjà a Mallorca al voltant de 1890. Dels capítols VII a XVII ens parla dels llocs que es va dedicar a visitar: els capítols VII i VIII, els dedica exclusivament a Palma i hi comenta els quadres que va poder veure a la ciutat, a la galeria del comte de Montenegro. Després visità l'illa de Cabrera, la Cartoixa de Valldemossa, Miramar, Pollença i Alcúdia. Més endavant es va traslladar a Menorca, on va visitar Maó i Ciutadella.

CORTADA I SALA, Joan

Viaje a la isla de Mallorca: en el estío de 1845

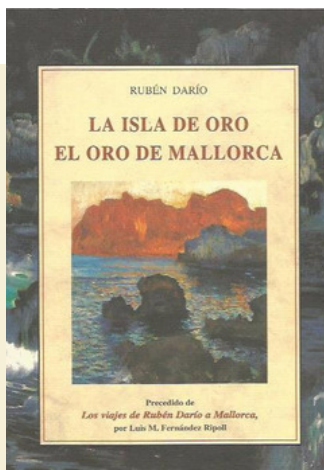
Palma, Miquel Font, 2008

<http://cabib.uib.es/record=b1579248>

Versió digital a Biblioteca Digital Hispánica:

<http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000039301&page=1>

El viatger **Joan Cortada** (1805-1868) residí amb la seva família a l'illa per motius polítics. L'obra es va editar l'any 1845, estructurada com a dietari dels mesos d'estiu. El llibre fa una lloança de la societat mallorquina, amb descripcions del caràcter tranquil i bondados, dels costums i de les principals viles.

DARÍO, Rubén

La isla de oro: el oro de Mallorca

Palma, José J. de Olañeta, 2001

<http://cabib.uib.es/record=b1770861>

Aquest poeta va visitar Mallorca tres vegades: la primera, el 1906; després, el 1907 i, finalment, el 1913. L'obra fa referència als dos primers viatges. Entre les causes per les quals hi va venir destaquen la seva neurosi crònica (depressió), el seu matrimoni (es va separar de la seva primera dona, que no va voler concedir-li el divorci) i l'amistat amb Santiago Rusiñol, Gabriel Alomar i Azorín. El llibre és fonamental per a entendre la cultura de Mallorca durant aquest període. Va establir-se al Terreno. Les seves descripcions se centren més en la vida costumista que en els grans monuments patrimonials: els mercats setmanals, els jardins, la figura de l'olivera, etc.

D'ESTE, Margaret

A Mallorca amb una càmera: viatge per Mallorca, Menorca i Eivissa la primavera de 1906

Palma, Jaume Boada Salom, 2014

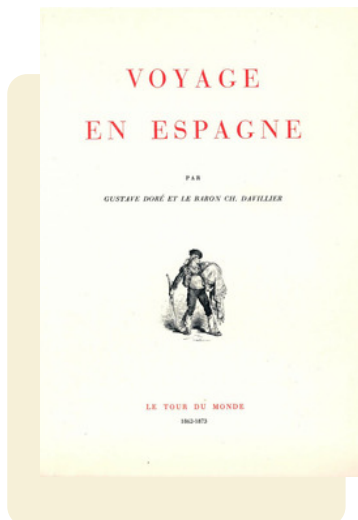
<http://cabib.uib.es/record=b1759653>

Edició original: *With a camera in Majorca*, London, New York, Putnam's Sons, 1907

Versió digital a Open library:

https://openlibrary.org/works/OL7648011W/With_a_camera_in_Majorca

Margaret d'Este, l'escriptora, i Mrs. R. M. King viatjaren plegades i arribaren a Mallorca la primavera de 1906 en el vaixell Miramar; s'allotjaren al Grand Hotel. Les primeres 40 pàgines del llibre, les dedica a Palma i, la resta, a pobles de l'illa. Són interessants les fotografies, especialment les de les murades.

DAVILLIER, Jean Charle; DORÉ, Gustave

Viaje a Mallorca

Palma, Talleres Mossén Alcover, 1951

<http://cabib.uib.es/record=b1324090>

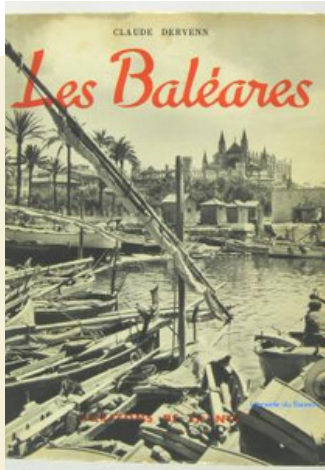
Edició original: *Voyage en Espagne par MM Gustave Doré*, a Le Tour du Monde, París, Hachette et Cie., 1862-1873

Versió digital de les Biblioteques del CSIC:

<http://simurg.bibliotecas.csic.es/viewer/image/C SIC000529549/3/>

El famós il·lustrador i dibuixant **Gustave Doré** (1832-1883) i l'aristòcrata francès, hispanista i historiador de l'art, **Jean Davillier** (1823-1883) viatgen per Espanya el 1862 i el maig arriben a Mallorca. Els seus escrits i dibuixos es publiquen a la revista *Le Tour du Monde*. El 1875 es varen reunir aquestes entregues al llibre *Voyage per l'Espanya* i un dels capítols es dedicà a Mallorca. Es descriu la geografia, la història i la cultura de la població mallorquina de l'època. A Palma, visitaren la Catedral, la Llotja, les esglésies de Santa Eulàlia i Sant Miquel, el convent de Sant Francesc d'Assís, el Born i la Rambla; l'Ajuntament i el Castell de Bellver.

DERVENN, Claude

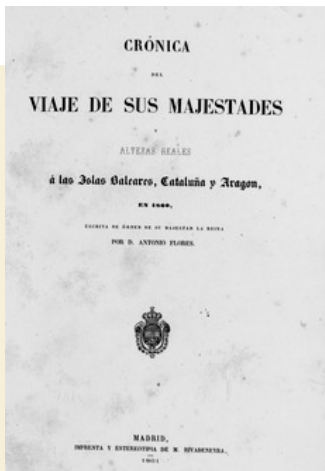
Les Baléares: avec quatre-vingt-onze héliogravures et une carte

París, Horizons de France, 1952

<http://cabib.uib.es/record=b1621081>

Edició original: *Les Baléares*, París, Henry Bassuyan et Cie, 1933

L'obra comença amb les descripcions de Palma, en què destaca la Catedral, les murades de la mar, el castell de Bellver, l'església de Sant Francesc i el seu claustre, la Llotja, l'Almudaina, el Palau Episcopal, els seus carrerons i els patis de les cases de la noblesa mallorquina. **Dervenn** acompanya els textos amb fotografies.

FLORES, Antonio

Crónica del viaje de sus majestades y altezas reales a las Islas Baleares, Cataluña y Aragón, en 1860, escrita de orden de su majestad la reina

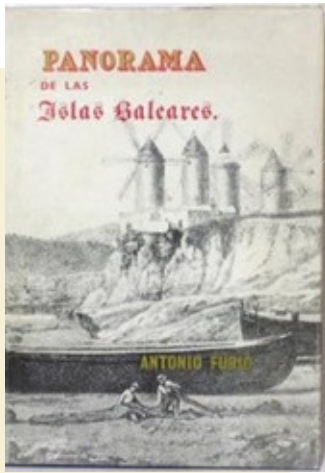
Madrid, Imprenta y esterotipia de M. Rivadeneyra, 1861

<http://cabib.uib.es/record=b1233673>

Versió digital a Biblioteca Digital Hispánica:

<http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000089897&page=1>

Un capítol d'aquest llibre recull la visita de la reina Isabel II a Mallorca el 2 de setembre de 1860. La Reina, amb el seu seguici, passant pel carrer de l'Argenteria, arribaria, per Santa Eulàlia, Cort i Sant Domingo, a la Catedral, aturant-se per uns moments davant la finestra on va descansar el rei Carles V.

FURIÓ i SASTRE, Antoni

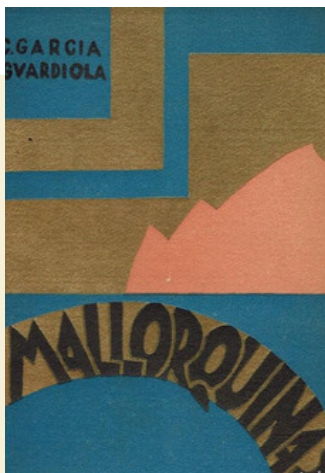
Panorama óptico-histórico-artístico de las Islas Baleares

Palma de Mallorca, Imp. Mossèn Alcover, 1975

<http://cabib.uib.es/record=b1030576>

Edició original: Panorama óptico-histórico-artístico de las Islas Baleares, Palma, Pedro Gelabert, 1840

Antoni Furió (1798–1853) fou erudit, historiador i cronista del Regne de Mallorca. L'obra està il·lustrada amb 39 litografies de Francesc Muntaner, Pere d'Alcántara Peña, Melcior Umbert i d'altres. Les litografies foren realitzades a partir de daguerreotips i són de gran valor il·lustratiu per a conèixer la ciutat de mitjan segle XIX.

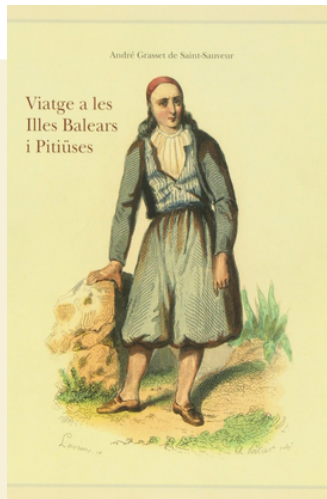
GARCÍA GUARDIOLA, C.

Mallorquinas

Barcelona, Talleres Gráficos Hostench, 1929

<http://cabib.uib.es/record=b1278618>

María Consuelo García i Guardiola (Barcelona 1898–1983), periodista i novel·lista va viatjar a Mallorca cercant-hi pau i tranquil·litat. En la seva obra fa una descripció de la ciutat, dels antics carrers, de la Catedral, la Llotja, Bellver i altres esglésies, i dedica un capítol molt elogiós a l'Escola Normal de Mestres.

GRASSET DE SAINT-SAUVER, André

Viatge a les Illes Balears i Pitiüses

Palma, Leonard Muntaner, 2003

<http://cabib.uib.es/record=b1399944>

Edició original: *Voyage dans les Baléares et Pithiuses; fait dans les années 1802, 1803, 1804 et 1805*, París, l'Haia, Leopold Collin, 1807.

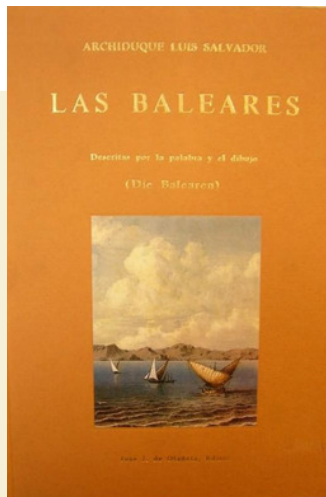
Versió digital a Internet Archive:

<https://archive.org/details/voyagedanslesleosaingooog/page/n14>

André Grasset de Saint-Sauver (1758–1792) va arribar a les Illes com a cònsol francès. La seva obra es caracteritza per un to informatiu i està dedicada al ministre de Relacions Exteriors de Napoleó. L'obra recull les descripcions geogràfiques, històriques, culturals i socials dels llocs que visità. Per acompanyar-ne la lectura apareixen gravats que exemplifiquen visualment els objectes, els llocs o les escenes visitats o contemplats. Cada capítol es dedica a un element concret (antiguitats, vestimenta, festes...) i, a cadascun, s'hi descriuen elements de Mallorca, Menorca i Eivissa alhora.

Louis Codet:
Rentadores a l'albufera d'Alcúdia. 1911.
Aquarel·la damunt cartró. 17 x 25 cm.
Col·lecció Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales. .

LLUÍS SALVADOR, arxiduc d'Àustria
Las Baleares: descritas por la palabra y el dibujo
Barcelona, José J. de Olañeta, 1984

<http://cabib.uib.es/record=b1039395>

Edició original: *Die Balearen Geschildert in Wort,*
Würzburg und Leipzig, Leo Woerl, 1897.

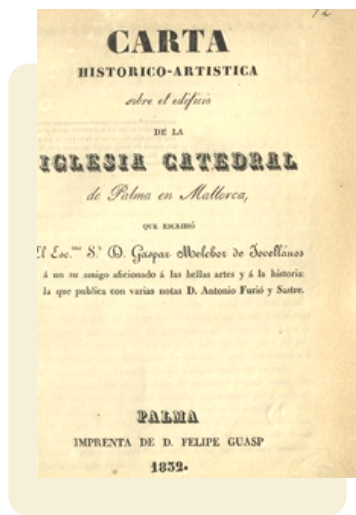
**Versió digital a Biblioteca Virtual de Patrimonio
Bibliográfico:**

http://bvpb.mcu.es/es/catalogo_imagenes/grupo.cmd?path=136036

Sens dubte, l'**arxiduc Lluís Salvador d'Àustria** (1758-1792) ha estat el viatger més il·lustre que han tingut les Balears. Fou un intel·lectual interessat per les ciències naturals, l'etnografia i les llengües clàssiques.

La seva obra *Die Balearen* fou de referència per als investigadors i va permetre conèixer les meravelles de les Illes fins al moment poc conegudes, alhora que obrí el camí a molts altres viatgers intel·lectuals. Una part del *Die Balearen* està dedicada a la ciutat de Palma d'una forma exhaustiva i detallada i suposa una font de coneixement de la ciutat imprescindible. "Cuando navegando en alta mar se arriba a la amplia bahía de Palma (...) van emergiendo en la lejanía, de un modo paulatino, encantadoras e inmóviles, las torres, después de las doradas murallas y finalmente las casas asentadas en la ribera de la capital de Baleares. Un alto cerco de montañas de un azul de zafiro le sirven de fondo, con su silueta fuertemente diseñada en el éter celeste, formando en conjunto un radiante cuadro. (...) Existen muy pocas ciudades en el mundo que ofrezcan al forastero que a ellas llega una fisonomía tan amable, pues en muy pocas se combinan como aquí la forma y el color para producir un efecto tan armonioso" (pàg. 3, op. cit).

També n'existeix una traducció en català: *Les Balears descrites per la paraula i la imatge*. Per altra banda, destaca l'edició de *La ciutat de Palma*, com a part de l'obra *Les Balears descrites per la paraula i la imatge*, que primer s'edità en facsímil l'any 1954 i, més endavant, el 1981, Ripoll la publicà en format llibre.

JOVELLANOS, Gaspar Melchor de
Carta histórico-artística sobre el edificio de la Iglesia Catedral de Palma de Mallorca
Palma, Impr. de Felipe Guasp, 1832

<http://cabib.uib.es/record=b1223643>

Jovellanos (1744–1811), il·lustrat i polític, va estar confinat a Mallorca entre 1801 i 1808. Va escriure llargament sobre la història de l'illa i va fer una descripció minuciosa dels edificis i els monuments de Palma: la Catedral, els convents de Sant Domingo i Sant Francesc, la Llotja, l'Ajuntament, el castell de Bellver, etc. Es publicà en diverses obres:

Descripción de la catedral de Palma; Fragmento de un Diario en Valldemuza; Vuelta del destierro, Palma, editorial Mallorquina de Francisco Pons, 1959.

<http://cabib.uib.es/record=b1237534>

Carta histórico-artística de la Iglesia Catedral de Palma de Mallorca; Memoria sobre la fábrica del Convento de Santo Domingo de Palma; Memoria sobre la fábrica del Convento de San Francisco de Palma, Palma, Editorial Mallorquina de Francisco Pons, 1945.

Versió digital a Biblioteca Virtual del Principado de Asturias:

http://bibliotecavirtual.asturias.es/i18n/catalogo_imagenes/grupo.cmd?path=4007068

Carta histórico-artística de la Lonja de Mallorca, 1835, ed. Facsímil, Mallorca, Miquel Font, 1993.

Versió digital de l'edició original a Biblioteca Virtual de Patrimonio Bibliográfico:

http://bvpb.mcu.es/es/catalogo_imagenes/grupo.cmd?path=624

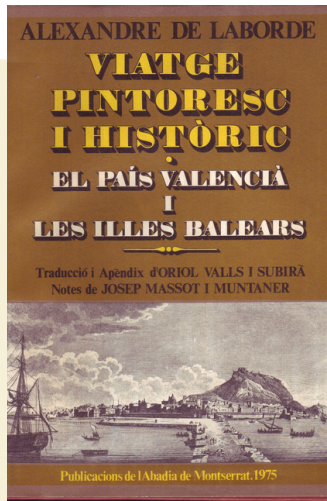
Memorias históricas sobre el Castillo de Bellvér en la isla de Mallorca, Palma, Imprenta de Miguel Domingo, 1813.

Versió digital de l'edició original a Biblioteca Virtual de Patrimonio Bibliográfico:

http://bvpb.mcu.es/es/catalogo_imagenes/grupo.cmd?path=28013

Memorias histórico-artísticas de arquitectura, Madrid, Akal, 2013.

<http://cabib.uib.es/record=b1755736>

LABORDE, A. de

Viatge pintoresc i històric: el País Valencià i les Illes Balears

Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975

<http://cabib.uib.es/record=b1030599>

Edició original: *Itinéraire descriptif de l'Espagne (1808) i Itinerario descriptivo de las Provincias de España y de sus islas y posesiones en el Mediterráneo*, Valencia, Impr. de Ildefonso Mompié, 1816.

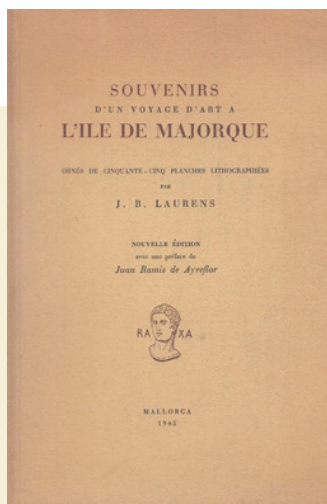
Versió digital a Biblioteca Virtual de Patrimonio Bibliográfico:

<http://bvpb.mcu.es/es/consulta/registro.cmd?id=416442>

El noble francès **Alexandre de Laborde** (1774-1842) va recórrer la península Ibèrica i les Illes Balears i va escriure *Viatge pintoresc i històric*, acompanyat de tot un conjunt de gravats. El segon volum conté el viatge pel País Valencià i les Illes Balears. La part de les Illes Balears correspon a una obra paral·lela de *Voyage pittoresque et historique*, titulada *Itinéraire descriptif de l'Espagne*. De la pàgina 144 a la 152 parla de Palma. En aquest apartat, hi trobam una breu explicació del funcionament i l'organització del govern municipal de la ciutat i tot seguit es van enumerant edificis emblemàtics amb una breu descripció de cadascun. Hi esmenta la Seu, la parròquia de Sant Miquel, el palau Episcopal, el palau Reial, en què s'allotja el capità general; els diferents hospitals, la Casa de la Inquisició, etc.

Alexandre de
Laborde

LAURENS, J.B.

Recuerdos de un viaje artístico a la isla de Mallorca por J.B. Laurens

Palma de Mallorca, 1971

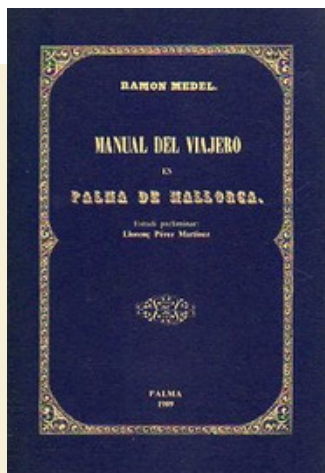
<http://cabib.uib.es/record=b1307103>

Edició original: *Souvenirs d'un voyage d'art a l'île de Majorque par J. B. Laurens*, Paris, Bertrand, Arthus, 1840.

Versió digital de Hathi Trust Digital Library:

<https://catalog.hathitrust.org/Record/006252750>

Laurens, J.B. (Montpeller, 1801-1890). Artista francès, viatjà a Mallorca en *El Mallorquí* el 1839. L'edició està acompanyada de 55 litografies. Té un bon grapat de capítols dedicats a Palma. Al tercer, s'hi recullen les primeres impressions de Laurens en arribar a la ciutat. Tot seguit, descriu els principals monuments de Palma i dedica un capítol sencer a monuments com la Catedral, les parròquies i els convents o la Llotja; un altre, a descriure les cases particulars de Palma, el castell de Bellver i les vistes paisatgístiques de la ciutat.

MEDEL, Ramón

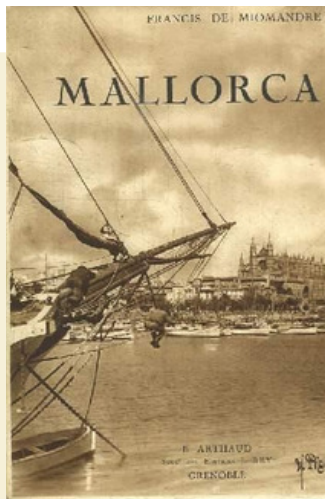
Manual del viajero en Palma de Mallorca

Palma, El Drac, 1989

<http://cabib.uib.es/record=b1363241>

Edició original: *Manual del viajero en Palma de Mallorca*, Palma, Imp. Gelabert, 1849.

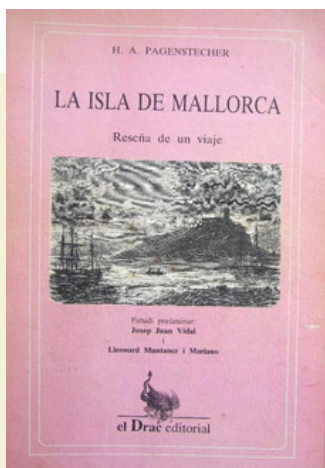
Ramón Medel (?-1877) fou un actor de professió que arribà a Palma en el vapor *El Mallorquí* el 1847, ciutat on va romandre durant tres anys. Va estrenar algunes de les seves obres al Teatre Principal. Va col·laborar amb J. M. Bover en l'obra *Varones ilustres de Mallorca* (1847). El 1849 publicà *Manual del viajero en Palma de Mallorca*, considerada la primera guia de la ciutat, que tractava de donar a conèixer als turistes nacionals i estrangers la gran riquesa monumental de Palma. Així, en aquesta obra se'n detallen tots els serveis públics i privats, se'n descriuen els edificis: Catedral, Llotja, esglésies, cases particulars, escoles, fàbriques, etc.

MIOMANDRE, Francis de
Mallorca
Grenoble, B. Arthaud, 1933

<http://cabib.uib.es/record=b1278333>

Francis Miomandre (1880–1959), pseudònim de l'escriptor François Félicien Durand, guanyador del premi Gouncourt el 1908, va viure a Pollença, on va conèixer Adán Diehl, propietari del primer Hotel Formentor i li va dedicar el llibre. El llibre (en francès) té un dibuix de Tito Cittadini i algunes fotografies de Palma; fa una breu descripció de la ciutat, principalment dels banys àrabs.

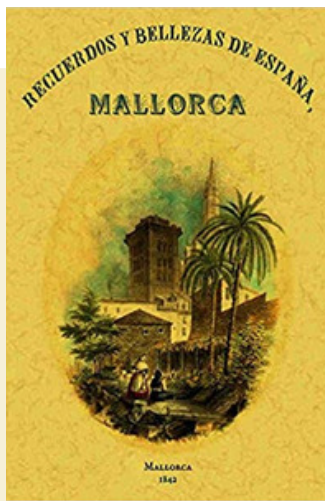
PANGENSTECHER, Hermann Alexander
La Isla de Mallorca. Reseña de un viaje
Palma, El Drac, 1989

<http://cabib.uib.es/record=b1040169>

Edició original: *Die Insel Mallorca*, Wilherm Engelmann, Leipzig, 1867.

Hermann Alexander Pagenstecher (Elberfeld 1825–Hamburg 1889) va ser un metge i zoòleg alemany que, l'any 1865, visità Mallorca en companyia del prestigiós químic Alemany Robert Wilhelm Bunsen i dos anys després publicà les impressions del seu viatge. N'existeix una traducció, *La Isla de Mallorca*, publicada el 1867 a Palma i que fou traduïda de l'alemany per l'enginyer belga Paul Bouvij. En el capítol dos i quatre podem trobar referències a Palma. Allà ens parla de la seva arribada, dels cafès i de les tertúlies, de les fondes, del raval de Santa Catalina i el barri d'estiueig del Terreno, del Castell de Bellver i la serra de na Burguesa; dels costums com la Setmana Santa, dels racons i els edificis més característics de la ciutat com el passeig del Born, el mercat, el palau de l'Almudaina, el moll, Portopí, el palau del comte de Montenegro, amb la seva galeria de pintura i rica biblioteca... Hi trobam referències a la Catedral en ambdós capítols.

PARCERISA, F. J., PIFERRER, P.

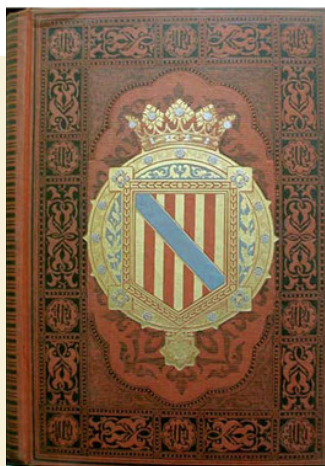
Recuerdos y bellezas de España: Mallorca

Palma de Mallorca, Olañeta, 2004

<http://cabib.uib.es/record=b1509512>

Edició original: Recuerdos y bellezas de España. Obra destinada a dar a conocer sus monumentos, antigüedades y vistas pintorescas, en láminas dibujadas del natural y litografías por F. J. Parcerisa. J. Verdaguer, 1842.

Edició facsímil del segon volum de *Recuerdos y Bellezas de España*, dedicat a Mallorca. L'obra de **Parcerisa i Piferrer** fou considerada capital del romanticisme espanyol; fou la primera en el seu gènere. Llibre de viatges il·lustrats amb precedents en els llibres de viatgers europeus del segle XVIII i XIX. Consta d'onze volums editats per entregues entre 1839 i 1872. Del volum dedicat a Mallorca, en podem destacar les magnífiques làmines il·lustrades per Parcerisa, amb una ambientació plenament romàntica.

PIFERRER, Pablo, QUADRADO, José M.

España, sus monumentos y artes, su naturaleza e historia. Islas Baleares.

Palma: El far de les Crestes, 2004

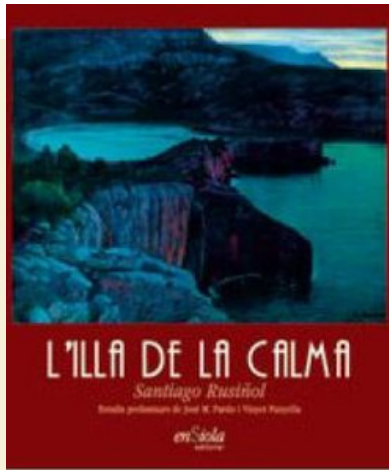
<http://cabib.uib.es/record=b1451116>

Edició original: España: sus monumentos y artes, su naturaleza e historia. Islas Baleares por Pablo Piferrer y José Mª Quadrado, E. T. editorial de Daniel Cortezo y C^a, 1888

Versió digital a Biblioteca Digital Hispánica:

<http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000008622&page=1>

Islas Baleares es va iniciar durant una visita a l'illa del català **Pau Piferrer** i es va publicar el 1888. Recull aspectes geogràfics, arquitectònics i socials de les Balears. Formava part d'una extensa obra, *España, su geografía, sus paisajes y sus monumentos*, escrita conjuntament amb **Josep Maria Quadrado**. Quadrado en va refer el text i li posà el títol *Islas Baleares* (1888). Una part important del llibre es dedica a Palma, amb minucioses descripcions de la ciutat.

RUSIÑOL, Santiago

L'illa de la calma

Mallorca, Ensiola, 2004

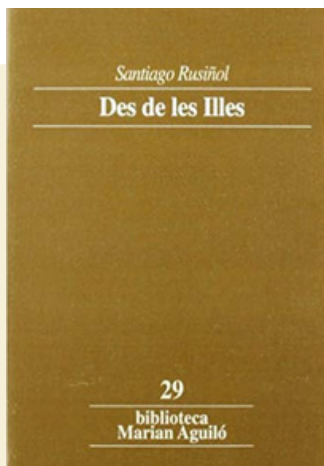
<http://cabib.uib.es/record=b1465105>

Edició original: *La isla de la calma*, Barcelona, Antoni López, 1913.

Versió digital de l'Institut d'Estudis Catalans:

<http://taller.iec.cat/OCSR/documents/73.pdf>

Santiago Rusiñol (1861-1931) va arribar a Mallorca el 1893. Pintor, escriptor i viatger va plasmar les seves impressions sobre l'illa al llibre *La isla de la calma* (1913). S'estructura en capítols, en què es descriuen les seves passejades per l'illa. A Palma, li dedica moltes pàgines i descriu especialment l'atmosfera de la ciutat: el Born, el cafè de la Pau, els carrers estrets, el Terreno, els palmesans, etc.

RUSIÑOL, Santiago

Des de les illes

Palma-Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999

<http://cabib.uib.es/record=b1067662>

Aquesta obra és una recopilació d'articles publicats per **Santiago Rusiñol** i es divideix en les següents parts: *Des d'una illa*, *L'illa blanca*, *Des de Mallorca*, *De les illes*, *Dels Illencs*.

Al llarg del llibre trobam descripcions de la ciutat, especialment entre les pàg. 33-43 i 119-121; de la forma de vida, d'alguns personatges i de l'ambient "idíl·lic" que s'hi respira.

RUIZ Y PABLO, Ángel

Doce días en Mallorca: impresiones de viaje

Palma, Documenta Balear, 2011

<http://cabib.uib.es/record=b1616328>

Edició original: Doce días en Mallorca: impresiones de viaje. Ciudadela, Tip. Católica del S. Corazón de Jesús, 1892.

El llibre s'edità el 1892, però abans havia estat publicat per entregues a la premsa menorquina. L'escriptor i periodista menorquí **Ángel Ruiz y Pablo** (Es Castell 1865-Barcelona 1927) ens apropa a la vida, als costums i els paisatges mallorquins de finals del segle XIX. De Palma, visità amb deteniment Bellver, la Catedral i el barri gòtic.

SALAVERRÍA, José María

Viaje a Mallorca

Palma, 1934

<http://cabib.uib.es/record=b1324097>

Edició original: Viaje a Mallorca, con 20 ilustraciones de Erwing Hubert. Madrid, Espasa Calpe, 1933.

Salaverría (1873-1940), escriptor i periodista espanyol, viatjà a Mallorca cercant-hi la tranquil·litat d'una vida senzilla, silenciosa i provinciana. Descriu breument la ciutat, ja que es dedica més als pobles. Hi trobam una descripció de la Catedral i de les cases senyorials de Palma a les pàgines 9-17.

Un hivern a Mallorca

seguit de

L'epistolari de la turista George Sand /

George Sand

Traducció
d'Antoni Lluís Ferrer

LA CLASSICA

SAND, George

Un hivern a Mallorca

Mallorca, Moll, 1993

<http://cabib.uib.es/record=b1038273>

Edició original: *Un hiver à Majorque*, Revue des Deux Mondes, 1841

Versió digital de Bodleian Library:

<http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/N11186759.pdf>

George Sand, pseudònim d'Amandine-Aurore-Lucile Dupin, escriptora francesa (París 1804- Nohant 1876). Va fer una estada de tres mesos a Mallorca durant l'hivern de 1838-1839, juntament amb els seus dos fills i el músic Frederic Chopin. Arribaren a Palma el mes de novembre de 1838 i en un primer moment estigueren allotjats a Son Vent (Establiments). Després passaren la major part de la seva estada a la Cartoixa de Valldemossa.

George Sand dirà a la seva obra que els tres edificis principals de Palma són la Catedral, la Llotja i el palau Reial. En descriu també d'altres ben importants com la Casa Consistorial, on destaca les pintures de Ramon Llull i Sant Sebastià; com feien altres viatgers, comentà el palau i la rica biblioteca del comte de Montenegro o el castell de Bellver, que en aquell moment era una de les presons més dures, i Sand recordava el pas de Jovellanos per aquesta. Poc temps després de la seva estada a Mallorca, el 1841, publicà la famosa obra *Un hivern a Mallorca*, on descriu les seves impressions sobre el paisatge i el caràcter dels habitants de l'illa. A Mallorca se'n va fer una primera edició el 1932 per part de la impremta Tous.

Dibuix de George Sand de les vistes des de la cel·la on s'allotjava (detall)

VERNE, Jules

Viaje a Mallorca de Clovis Dardentor

Palma, Clumba, 1952

<http://cabib.uib.es/record=b1324100>

Jules Verne (Nantes 1828–Amiens 1905) fou creador d'una col·lecció de novel·les titulades *Voyages extraordinaires* i, dins aquesta sèrie d'aventures, es troba la novel·la *Clovis Dardentor* (1896). La ciutat on transcorre l'acció és Palma. Tot i que segons les investigacions realitzades, Verne mai visità Palma, sí que va realitzar viatges per la Mediterrània amb el seu vaixell i, en un dels seus viatges a Itàlia, va conèixer l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, el qual el va obsequiar amb el seu llibre *Die Balearen*. En certa manera, aquesta obra va permetre a Verne escriure dos capítols de la seva novel·la inspirada en la ciutat de Palma.

VUILLIER, Gaston

Viaje a las islas Baleares

Palma, Moll, 1973

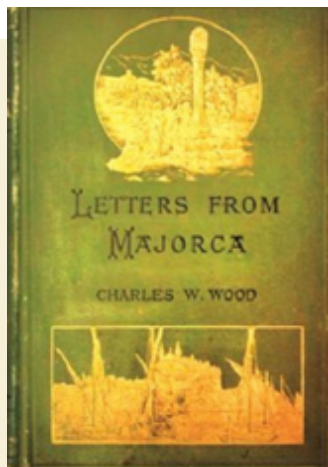
<http://cabib.uib.es/record=b1369317>

Edició original: *Les Îles oubliées. Les Baléares. La Corse et la Sardaigne. Impresions d'un voyage, illustrées par l'auteur*, París, Hachette et Cie., 1893

Versió digital a Biblioteca Digital de les Illes Balears:

<http://ibdigital.uib.es/greenstone/cgi-bin/library.cgi?site=localhost&a=p&p=about&c=ilesOubliees&l=ca&w=utf-8>

Gaston Vuillier (1847–1915), artista rossellonès, fou un il·lustrador molt conegut en el seu temps tant de revistes com de llibres de luxe. L'edició de Moll presenta la primera part del llibre original amb la descripció dels viatges a les Balears i les Pitiüses. El primer capítol inclou una interessant passejada per la ciutat de Palma, als seus edificis singulars, amb descripcions de les persones amb qui es va relacionar. El 2000 José J. de Olañeta en va publicar una nova edició.

WOOD, C.W.

Cartas desde Mallorca

Palma, Olañeta, 2007

<http://cabib.uib.es/record=b1563256>

Edició original: Edició original: Letters from Majorca, London, Richard Bentley & son, 1888

Sir **Charles William Wood**, vescomte de Halifax (1839-1934) va viatjar dues vegades a Mallorca: primer, la tardor de 1886 i, després, la primavera de 1887. A l'obra epistolar es narra la seva percepció dels pobles i els llocs que va visitar, com també de la població mallorquina d'aquell temps. A Palma es va hostatjar a Can Barnils (la Fonda de Mallorca) i durant el primer viatge es va dedicar a visitar la ciutat; al segon, els voltants (el Terreno). També hi compaginà la visita d'altres pobles (Sóller, Artà, la Pobla, Alcúdia, Banyalbufar, etc.).

Detall d'una de les
il·lustracions del
Die Balearen.

Estudis publicats

• **FERNÁNDEZ RIPOLL, Luis M.** *Los viajes de Rubén Darío a Mallorca*, Palma, José J. de Olañeta. 2001.

L'autor va realitzar la tesi doctoral sobre les estades de Rubén Darío a Mallorca i va parar especial esment a la seva obra en prosa.

<http://cabib.uib.es/record=b1770861>

• **FERRÀ I MARTORELL, Miquel** *Mallorca vista pels escriptors (vol. I)*, Palma de Mallorca, Miquel Font Editor, 2009.

L'autor proposa tres itineraris guiats per literats que han tingut relació amb l'illa, per naixement, inspiració literària o plaer. El primer recorre la zona del Pariatge (Palma, Calvià, l'Arracó, Sant Elm i la Dragonera), fent referència especialment a llocs i elements de la Conquesta. El segon, la Tramuntana (Valldemossa, Puigpunyent, Estellencs, Banyalbufar, Esporles...), escenari de llegendes i rondalles, com també espais per al refugi i l'evasió mundana. En darrer lloc, es recorren les badies del nord-est insular (Alcúdia, Pollença i Formentor), plenes de restes romanes, de murades i tradició poètica.

<http://cabib.uib.es/record=b1592472>

• **FIOL GUISCAFRÈ, J. M.** *De Balearibus: Assaig de bibliografia de llibres de viatges per Balears i Pitiüses dels segles XVIII i XIX. Amb notícies d'alguns llibres més antics*, Palma, Miquel Font editor, 1990.

Fiol Guiscafré recull la primera bibliografia –ordenada cronològicament– sobre llibres de viatges a les Illes Balears i les Pitiüses, centrada en els segles XVIII i XIX, amb més de mil referències, que inclouen també testimonis de viatgers anteriors.

<http://cabib.uib.es/record=b1031760>

• **FIOL GUISCAFRÈ, J. M.** *Descobrint la Mediterrània: viatgers anglesos per les illes Balears i Pitiüses al segle XIX*, Palma, Miquel Font editor, 1992.

Ample recull de les descripcions d'onze viatgers britànics que arribaren a Mallorca durant el segle XIX. Format amb més de cent il·lustracions d'època, algunes de dibuixades pels mateixos viatgers. Hi trobam curioses i divertides anècdotes i descripcions de Palma.

<http://cabib.uib.es/record=b1031730>

• **GARCÍA i BONED, Germà** *Mallorca vista per viatgers alemanys*, Palma, Miquel Font, 2003.

L'autor ha recollit cronològicament diversos textos d'alguns viatgers alemanys que abracen des de les acaballes del segle XIX fins a mitjan segle XX. Es tracta de viatgers alemanys que han escrit, pensat o descrit respecte de Palma i l'illa de Mallorca. En total, inclou la visió de 7 personatges: Dr. Hernman Alexander Pagenstecher, Dr. Moritz Willkomm, Doctor Otto Bürger, Alfredo Baeschlin, Manfred Schneider, Friedrich Christiansen i Joachim Günther.

<http://cabib.uib.es/record=b1417135>

• **GÜIRALDES, Ricardo** *Notas para un libro mallorquín*, Pollença, El Gall, 2007.

El 1922 l'argentí Ricardo Güiraldes publica aquest llibre, on descriu sobretot els paisatges, la llum i el color de la Mallorca de 1920, el Port de Pollença, els personatges amb què es topa o la vida de la mar.

<http://cabib.uib.es/record=b1545784>

• **LLADÓ POL, Francisca** *L'Hotel Formentor d'Adán Diehl: arquitectura, cultura i paisatge a l'entorn llatinoamericà dels anys trenta a Mallorca*, Palma, ARCA, 2004.

L'argentí Adán Diehl va ser l'artífex i l'impulsor de l'hotel Formentor (inaugurat el 25 d'agost de 1929), que va donar internacionalitat i cosmopolitisme a la zona nord de Mallorca. L'hotel va donar pas a la construcció de la carretera des del Port fins a la posada, cosa que va suposar la creació d'un nou enclavament turístic. Malauradament, l'hotel va haver de tancar el 1934, però la seva existència, juntament amb la presència de Diehl a l'illa, varen ser cabdals per al contacte de Mallorca amb Amèrica del Sud, especialment Argentina.

<http://cabib.uib.es/record=b1515009>

• *Mallorca a la mirada dels altres. Antologia de textos*, Palma, Edicions Cort, 2007.

Recull de les estades dels viatgers a Mallorca com l'arxiduc Lluís Salvador, André Grasset de Saint-Sauveur, François Aragó, George Sand, Hermann Alexander Pagenstecher, Charles Toll Bidwed, Charles W. Wood, Jules Verne o Gaston Vuillier. De cadascun, es presenta un petit text de la seva obra original sobre Mallorca. El capítol "Els nombrosos incidents d'aquesta història passen ara a la ciutat de Palma", de Jules Verne, se centra exclusivament en la descripció que feu aquest de Palma a través del seu personatge Clovis Dardentor.

<http://cabib.uib.es/record=b1526556>

• **MARCH, J.** *El archiduque: biografía ilustrada de un príncipe nómada*, Palma, Olañeta, 1992.

Es tracta d'una de les biografies més exhaustives sobre l'arxiduc Lluís Salvador (Florència 1847-Praga 1915). S'hi poden llegir capítols sencers sobre Mallorca i personatges que tenen a veure amb l'illa. L'Arxiduc arribà per primera vegada a Mallorca el 1867. El 1872 comprà Miramar i amb el temps arribà a posseir la major part de finques situades entre Valldemossa i Deià. La investigació de Joan March Cencillo es basà en els papers, els documents, les fotografies, etc. que custodiaven els seus antics hereus.

<http://cabib.uib.es/record=b1053796>

• **MORAGUES GONZÁLEZ, Nicolás J.** *La vuelta a Palma en 80 imágenes. Clovis Dardentor descrito por la palabra y la imagen*, Marratxí, Ediciones Paganel, 2016.

En la present obra *La vuelta a Palma en 80 imágenes*, realitzada per Nicolás J. Moragues, membre de la Societat Hispànica Jules Verne, es compara la Palma descrita per Verne a finals del segle XIX a través de les il·lustracions de Léon Benett, dibuixant de les novel·les de Verne i també dels gravats del Die Balearen, amb fotografies actuals de la ciutat. *Vegeu: VERNE, Jules, Viaje a Mallorca de Clovis Dardentor / pròleg de Joaquín Verdaguer, Palma, Clumba, 1952.*

<http://cabib.uib.es/record=b1765293>

• **ORTEGA, Elena** *François Arago y Mallorca*, Palma, Miquel Font, 1999.

El llibre recull les vivències de François Arago a les Balears i aporta documents sobre l'expedició. Un relat amb múltiples anècdotes d'una missió apassionant, la de mesurar la forma de la Terra i la fugida posterior d'Arago de Mallorca a causa de la Guerra del Francès.

<http://cabib.uib.es/record=b1254902>

• **RIERA, Carme (coord.)** *La mirada forana: les Illes Balears vistes pels viatgers*, Palma de Mallorca, Govern de les Illes Balears, 2011.

Onze autors escriuen articles sobre els principals viatgers que varen arribar a les Balears des del segle XVIII i en deixaren de qualque forma la seva impressió.

<http://cabib.uib.es/record=b1616621>

• **RIERA, Carme** *Sobre un lugar parecido a la felicidad. Discurso leído el día 7 de noviembre de 2013 en su recepción pública por la Excma. Sra. Dª Carme Riera*, Madrid, Real Academia Española, 2013.

Discurs que tracta sobre Mallorca i els viatgers que entre 1837 i 1936 visitaren l'illa i deixaren constància escrita del seu viatge. Unes obres que foren fonamentals per la repercussió de la imatge de Mallorca en el món.

<http://cabib.uib.es/record=b1714985>

SANMARTÍN PEREA, Julio *Mallorca breviario de viaje: aspectos biográficos de los hombres, los rincones y el paisaje de la isla*, Palma, [s.n.], 1945.

El 1945 s'edità aquesta guia perquè els viatgers tinguessin informació útil sobre Mallorca i se'n poguessin endur una idea breu del que hi havia a l'illa. En aquest llibre hi apareixen trenta reportatges sobre els grans personatges de la història de Mallorca i un bon grapat de llocs, que avui en dia són de visita obligada. De Palma, en podem destacar el reportatge sobre el col·legi de la Sapiència, els palaus de la noblesa mallorquina, els carrers del centre històric, el passeig del Born i la Rambla, la Catedral o el Palau Episcopal.

<http://cabib.uib.es/record=b1833060>

• **SCHWENDINGER, Helga** *El archiduque Luis Salvador de Austria. Príncipe, científico, viajero*, Palma, Miquel Font editor, 1991.

L'autora ha realitzat una tesi doctoral sobre la figura i l'obra de l'arxiduc Lluís Salvador (Florència 1847-Praga 1915). Els seus biògrafs l'han anomenat *El Príncipe Nòmada* o *L'Arxiduc Errant*. Mallorca fou un dels llocs triats, i en aquesta obra es dedica un capítol sencer sobre la seva estada a l'illa. Hi trobam referències sobre la seva primera residència al palau de Formiguera i referències a les seves propietats com Son Moragues, Miramar, Son Marroig i s'Estaca.

<http://cabib.uib.es/record=b1039074>

• **TUGORES TRUYOL, Francesca** *La descoberta del patrimoni: viatgers decimonònics i patrimoni historicoartístic a Mallorca*, Palma, L'Hiperbòlic Edicions, 2008.

Tugores fa un repàs de les obres dels grans viatgers del segle XVIII (i del primer terç del XX) per a valorar els monuments historicoartístics de l'illa. La majoria dels objectes patrimonials que s'hi esmenten són de tipus religiós (procedent dels convents o esglésies), clàssic (com la col·lecció *Despuig*) o costumistes (col·lecció de l'arxiduc Lluís Salvador). A través d'aquestes obres sabem que els punts turístics de més rellevància de la ciutat eren el Castell de Bellver, els convents, els Banys Àrabs, la Catedral, el Born, els patis de tradició gòtica (Can Aiamans) i la Llotja, entre d'altres.

<http://cabib.uib.es/record=b1553772>

• **VALERO I MARTÍ, Gaspar** *La llarga ruta de l'excursionisme mallorquí. Aproximació a la història de l'excursionisme a Mallorca. Des dels inicis fins a 1920*, Palma, El Gall, Grup Excursionista de Mallorca, 2001, vol. 1.

L'historiador Gaspar Valero aprofundeix en les arrels del muntanyisme a Mallorca fins a la dècada de 1920. Amb una visió cultural i literària recorre, amb profusió de dades i il·lustracions, les primeres passes del descobriment de camins, coves, miradors i paisatges mallorquins de muntanya, realitzades, entre d'altres, pels botànics i geòlegs del segle XIX.

<http://cabib.uib.es/record=b1343627>

Maig de 2019
Biblioteca de Cort